

Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání

- Makroekonomie a její význam
- Produkt ekonomiky
- Inflace a nezaměstnanost
- Peníze, banky, měnová politika
- Státní rozpočet a fiskální politika
- Ekonomický růst a cyklus
- Zahraniční vazby ekonomiky, platební bilance a měnové kurzy
- Úloha vlády v tržní ekonomice

Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc., prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D. a kolektiv

Makroekonomie

4., aktualizované a rozšířené vydání

Knih je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 8876. publikaci

Autorský kolektiv:

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc. (vedoucí autorského kolektivu) – kapitoly 1, 2, 6, 7, 10, 11, 17 (kromě 17.2)
Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D. – kapitoly 9, 12, 13
Ing. Karel Hlaváček, Ph.D. – kapitoly 15, 16
Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D. – kapitoly 8, 14
Ing. Irena Paličková, Ph.D. – kapitola 17.2
Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D. – kapitola 4
Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D. – kapitoly 3, 5

Odborní recenzenti:

Prof. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D., Fakulta mezinárodních vztahů VŠE v Praze
Prof. Ing. Milan Žák, CSc., Vysoká škola ekonomie a managementu Praha

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Sazba Jan Šístek
Obálka Zdeněk Dušek
Počet stran 384
Čtvrté vydání, Praha 2023
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2023

ISBN 978-80-271-6943-6 (ePub)
ISBN 978-80-271-6942-9 (pdf)
ISBN 978-80-271-3635-3 (print)

Obsah

Úvodní slovo recenzentů	11
O autorech	12
Úvodem	15
1. Seznámení s makroekonomií	17
1.1 Seznámení s makroekonomií	18
1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet	20
1.2.1 Neoklasická ekonomie	20
1.2.2 Keynesovská ekonomie	21
1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií	21
1.3 Makroekonomie a hospodářské krize	23
Část A Produkt ekonomiky – jeho měření a determinace	
2. Produkt ekonomiky a jeho měření	26
2.1 Makroekonomické agregáty	26
2.2 Nominální a reálný produkt	29
2.3 Metody výpočtu hrubého domácího produktu	30
2.3.1 Výdajová metoda	30
2.3.2 Důchodová (příjmová) metoda	33
2.3.3 Produkční (výrobní) metoda	35
2.4 Rozdíl mezi „domácím“ a „národním“ produktem	35
2.5 Některá omezení při výpočtu makroekonomických agregátů	37
2.6 Alternativní ukazatele	41
2.7 Ekonomická síla a ekonomická úroveň země	42
2.8 Osobní a disponibilní důchod domácností	43
2.8.1 Osobní důchod	43
2.8.2 Disponibilní důchod	43
3. Výdajový model s multiplifikátorem	45
3.1 Spotřební výdaje domácností	47
3.2 Investiční výdaje soukromých firem	50
3.3 Rovnováha agregátních výdajů a reálného důchodu (dvousektorový model)	51
3.3.1 Změny agregátních výdajů a výdajový multiplifikátor	53
3.3.2 Paradox spořivosti	55
3.4 Vliv státních zásahů fiskální povahy a rozvinutý multiplifikátor (třísektorový model)	56
3.4.1 Multiplifikátor vyrovnaného rozpočtu	58
3.5 Vliv zahraničního obchodu na makroekonomickou rovnováhu (čtyřsektorový model)	59

4. AS-AD model	63
4.1 Agregátní poptávka	63
4.1.1 Proč je poptávková křivka klesající	64
4.1.2 Faktory ovlivňující agregátní poptávku	66
4.2 Agregátní nabídka	70
4.2.1 Krátkodobá agregátní nabídka	71
4.2.2 Dlouhodobá agregátní nabídka	72
4.2.3 Faktory ovlivňující agregátní nabídku	73
4.2.4 Třístupňová křivka agregátní nabídky	77
4.3 Makroekonomická rovnováha	79
4.4 Změny makroekonomické rovnováhy	81
4.4.1 Změna agregátní poptávky	81
4.4.2 Změna agregátní nabídky	82
4.4.3 Neoklasické a keynesovské dosahování makroekonomické rovnováhy	83
5. Model IS-LM	86
5.1 Předpoklady a struktura modelu IS-LM	87
5.2 Trh statků a křivka IS	87
5.2.1 Odvození křivky IS	88
5.2.2 Sklon a posuny IS křivky	90
5.3 Trhy aktiv a křivka LM	91
5.3.1 Odvození křivky LM	92
5.3.2 Sklon a poloha LM křivky	93
5.4 Celková rovnováha – rovnováha na trzích statků a peněz	94
5.5 Účinky monetární politiky v modelu IS-LM	95
5.6 Fiskální politika v IS-LM modelu a vytěšňovací efekt	96

Část B Peníze v tržní ekonomice

6. Peníze a trh peněz	100
6.1 Peněžní a reálná ekonomika	100
6.2 Peněžní agregáty	101
6.3 Kvantitativní teorie peněz	103
6.3.1 Rovnice směny	104
6.3.2 Trh peněz	105
6.4 Poptávka po penězích	106
6.4.1 Transakční poptávka po penězích	107
6.4.2 Spekulační poptávka po penězích	108
6.5 Nabídka peněz	112
6.5.1 Obchodní banky	112
6.5.2 Jak vznikly banky	113
6.5.3 Jak vznikly banky s částečnými rezervami	114
6.5.4 Makroekonomické a mikroekonomické příčiny regulace bank .	115
6.5.5 Centrální banka a její funkce	118
6.5.6 Jak banky tvoří peníze – peněžní multiplikátor	119
6.5.7 Kdo a co určuje nabídku peněz	124
6.6 Rovnováha na peněžním trhu a rovnovážná úroková míra	128
6.7 Vztah trhu peněz k trhu zapůjčitelných fondů	129

Část C Dvě „makroekonomická zla“: inflace a nezaměstnanost

7. Inflace	132
7.1 Měření inflace	133
7.1.1 Měření cenové hladiny a cenové indexy	133
7.1.2 Míra inflace	136
7.1.3 Skrytá inflace	137
7.1.4 Potlačená inflace	137
7.2 Obecná příčina inflace	138
7.3 Typologie inflace	139
7.3.1 Plíživá a pádivá inflace. Hyperinflace	139
7.3.2 Poptávková inflace	141
7.3.3 Nákladová inflace	143
7.3.4 Očekávaná, anticipovaná a neanticipovaná inflace	146
7.4 Inflace a úroková míra	147
7.5 Setrvačná inflace	147
7.6 Jádrová inflace	148
7.7 Důsledky inflace	149
7.7.1 „Inflační zdanění“	152
7.8 Cílování inflace	152
7.9 Náklady dezinflace	153
7.10 Deflace jako problém	155
7.11 Od deflace k inflaci	156
8. Nezaměstnanost	160
8.1 Měření nezaměstnanosti	160
8.1.1 Míra nezaměstnanosti	160
8.1.2 Podíl nezaměstnaných osob	161
8.1.3 Míra ekonomické aktivity	162
8.1.4 Struktura nezaměstnanosti	163
8.1.5 Počet uchazečů na jedno volné místo – Beveridgeova křivka ..	164
8.2 Typy nezaměstnanosti	165
8.3 Přirozená míra nezaměstnanosti	166
8.3.1 Faktory ovlivňující přirozenou míru nezaměstnanosti	167
8.4 Mikroekonomické souvislosti nezaměstnanosti	167
8.4.1 Minimální mzda	169
8.4.2 Odbory a kolektivní vyjednávání	169
8.5 Důsledky nezaměstnanosti	170
8.6 Cesty snižování nezaměstnanosti	172
9. Vztah inflace a nezaměstnanosti, Phillipsova křivka	175
9.1 Phillipsova křivka při změnách agregátní poptávky	175
9.2 Phillipsova křivka při změnách agregátní nabídky	177
9.3 Phillipsova křivka a role očekávání	178
9.3.1 Phillipsova křivka s adaptivními očekáváním	179
9.3.2 Phillipsova křivka s racionálními očekáváním	181
9.4 Taylorova křivka	183

Část D Centrální banka a vláda v ekonomice

10. Monetární (peněžní) politika	188
10.1 Nástroje monetární politiky	189
10.1.1 Operace na volném trhu a měnověpolitické sazby	190
10.1.2 Povinné minimální rezervy	192
10.2 Keynesovský pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	193
10.2.1 Pravděpodobný vliv změn úrokové míry na výdaje	194
10.2.2 Úroková míra a uzavírání deflační a inflační mezery v ekonomice	195
10.3 Monetaristický pohled na úlohu a možnosti monetární politiky	197
10.3.1 Monetaristické pravidlo hospodářské politiky	198
10.3.2 Problém neutrality peněz	199
10.4 Ekonomický pragmatismus	201
10.5 Některá omezení monetární politiky	202
10.5.1 Zpoždění účinků monetární politiky	203
10.5.2 Dilema centrální banky	204
10.5.3 Past likvidity	205
10.6 Financializace ekonomik	206
10.7 Monetární politika v krizové ekonomice	207
10.7.1 Finanční a hospodářská krize	207
10.7.2 Experiment se zápornou úrokovou sazbou	208
10.7.3 Kvantitativní uvolňování monetární politiky	210
10.8 Snahy o stabilizaci	211
10.9 Eurozóna a Evropská centrální banka	212
10.10 Dodatek: O tzv. moderní měnové teorii	213
11. Fiskální (rozpočtová) politika	216
11.1 Funkce, cíle a nástroje fiskální politiky	217
11.1.1 Nástroje fiskální politiky	218
11.2 Státní rozpočet	219
11.2.1 Příjmy státního rozpočtu	220
11.2.2 Výdaje ze státního rozpočtu	224
11.3 Poptávkově zaměřená fiskální politika – stabilizační fiskální politika ..	224
11.3.1 Vliv změn ve výši vládních výdajů	225
11.3.2 Vliv změn v míře zdanění	227
11.3.3 Kombinace výdajové a daňové politiky	228
11.3.4 Účinnost stabilizační fiskální politiky a sklon křivky agregární nabídky	229
11.4 Nabídkově zaměřená fiskální politika – ekonomie strany nabídky	230
11.4.1 Lafferova křivka	233
11.4.2 Dodatek: průměrná a marginální míra zdanění	234
11.5 Vyrovnaný a nevyrovnaný státní rozpočet	234
11.5.1 Cyklický a strukturální deficit státního rozpočtu	236
11.5.2 Financování deficitu státního rozpočtu	237
11.5.3 Financování deficitu státního rozpočtu a vytěšňovací efekt	239
11.5.4 Státní a veřejný dluh	241
11.5.5 Dluhová krize a snahy o finanční konsolidaci	242
11.6 Některá omezení fiskální politiky	243

11.6.1	Pružnost versus stabilita fiskálních nástrojů	244
11.6.2	„Stop and go“ politika a časová zpoždění	245
11.6.3	Vytěšňovací efekt vládních výdajů	247
11.6.4	Omezená autonomie národní daňové politiky	248

Část E Ekonomický růst a ekonomický cyklus

12. Ekonomický růst	252
12.1 Zdroje a typy ekonomického růstu	253
12.2 Měření ekonomického růstu	255
12.3 Teorie ekonomického růstu	256
12.3.1 Neoklasická teorie růstu	257
12.3.2 Role technologického pokroku	259
12.3.3 Problém exogenního pojetí technologického pokroku	260
12.3.4 Nová teorie růstu a koncepce lidského kapitálu	261
12.3.5 Technologický pokrok jako veřejný statek a role vlády	261
12.3.6 Sociálně-ekonomické přístupy k růstu	262
12.4 Institucionální hranice produkčních možností	264
12.5 Role mezinárodní směny v procesu ekonomického růstu	265
12.6 Ekonomický růst a blahobyt společnosti	265
12.6.1 Alternativní měřítka blahobytu	266
12.6.2 Ekonomický růst a důchodová nerovnost	266
12.6.3 Trvale udržitelný rozvoj	267
13. Ekonomický cyklus	270
13.1 Anatomie ekonomického cyklu	271
13.1.1 Fáze cyklu	271
13.2 Cyklické chování ekonomických veličin	274
13.3 Zdroje a typy ekonomického cyklu	277
13.4 Poptávkové a nabídkové změny	277
13.5 Endogenní mechanismus versus exogenní šoky	279
13.6 Model ekonomického cyklu s multiplifikátorem a akcelerátorem	280
13.6.1 Investiční multiplifikátor	281
13.6.2 Akcelerátor investic	282
13.6.3 Součinnost investičního multiplifikátoru a akcelerátoru investic	285
13.7 Monetaristický model ekonomického cyklu	286
13.7.1 Nová kvantitativní teorie peněz a role adaptivních očekávání ..	286
13.7.2 Asymetrické informace na trhu práce ve Friedmanově modelu	287
13.7.3 Měnová politika v monetaristické koncepci cyklických výkyvů	288
13.8 „Nabídkové“ teorie ekonomického cyklu	289
13.8.1 Koncepce „přírodního“ cyklu Williama S. Jevonse	289
13.8.2 „Inovační model“ ekonomického cyklu Josepha A. Schumpetera	290
13.9 Politicko-ekonomický cyklus	291
13.10 Finanční krize a recese	292
13.11 Ekonomický cyklus, Okunův zákon a role hospodářské politiky	293

Část F Vnější vazby otevřené ekonomiky

14. Mezinárodní obchod	300
14.1 Obchodní bilance	301
14.2 Příčiny existence mezinárodního obchodu	302
14.3 Teorie absolutních výhod	302
14.4 Teorie komparativních výhod	304
14.4.1 Terms of trade	308
14.5 Obchodní protekcionismus a jeho důsledky	309
14.5.1 Překážky volného mezinárodního obchodu	309
14.5.2 Ekonomická neefektivnost jako důsledek zavedení cla	311
14.5.3 Sociálně-politické dopady volného obchodu	313
14.6 Úsilí o volný obchod	315
15. Měnový kurz	317
15.1 Měnové trhy	317
15.2 Měnové kurzy	319
15.2.1 Nominální a reálný kurz	319
15.2.2 Determinace měnového kurzu	324
15.2.3 Co způsobují změny měnových kurzů	325
15.2.4 Faktory působící na změnu rovnovážného kurzu	326
15.3 Režimy měnových kurzů	333
15.3.1 Výhody a nevýhody jednotlivých měnových režimů	334
15.3.2 Režimy měnových kurzů v současnosti	335
15.3.3 Ideální měnový režim a „nedosažitelná trojice“	337
15.4 Česká koruna na měnových trzích	338
15.5 Budoucnost české měny a vývoj evropské měnové integrace	340
15.5.1 Kdy přistoupit k euru	343
15.5.2 Dopady vstupu ČR do eurozóny	344
16. Platební bilance	346
16.1 Dílčí salda platební bilance	350
16.2 Kumulativní salda platební bilance	353
16.3 Investiční pozice a zahraniční zadluženost	354
16.4 Vývoj platební bilance České republiky	356

Část G Makroekonomická úloha státu a jeho hlavní cíle

17. Stát a ekonomika	362
17.1 Stát v makroekonomice	362
17.2 Makroekonomické cíle hospodářské politiky a jejich konfliktnost	365
17.2.1 Magický čtyřúhelník	366
17.2.2 Index mizerie	368
17.3 Národní stát a ekonomická globalizace	369
17.4 Válečná ekonomika a politická ekonomie strachu	370
Summary	373
Použitá literatura	374
Rejstřík	378

Úvodní slovo recenzentů

Autorský kolektiv předkládá studentům a dalším zájemcům o ekonomické vzdělávání další vydání knihy na jedné straně vyhovující přijímaným standardům výuky makroekonomie, knihu logicky strukturovanou, čtivou a vnitřně konzistentní, na druhé straně skutečnou učebnici, která má svůj řád. Kniha se takřka úzkostlivě snaží v každé kapitole říct či diskutovat to, co je potřebné a důležité k pochopení obecných ekonomických souvislostí, a předkládá znalosti, bez kterých se neobejdou nejen studenti ekonomie, ale ani národohospodáři na všech stupních státní a veřejné správy.

Základní východiska i těžiště učebnice se nezměnila. Přínos nového vydání spočívá v tom, že v souladu s vývojem ekonomické teorie i hospodářské reality přibyly reakce na problémy a jevy současnosti. Výklad byl bez zásahu do struktury a logiky doplněn o nové přístupy vycházející nejen z vývoje teorie, ale i její reakce na reálnou, ne vždy adekvátní hospodářskou politiku. Výsledek je úměrný odborné kvalitě autorského kolektivu – vychází dílo aktuální a čtivé. Jednoznačně jde o vynikající učebnici.

prof. Ing. Milan Žák, CSc.

rektor

Vysoká škola ekonomie a managementu

Praha

Soudobá ekonomie se rozbíhá do mnoha velmi specializovaných disciplín. Je proto vždy velkým uměním a odvahou předložit konzistentní text pro studenty základního kurzu makroekonomie, jak se o to autoři pokoušejí. Nové aktualizované vydání publikace autorů z Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava je bezesporu jedním z dosud nejlepších takových textů, které je domácí trh schopen nabídnout.

Autoři jsou jak dlouholetými učiteli, tak osvědčenými autory, což prokázali již publikováním řady jiných textů. Jednou ze základních otázek při psaní učebnice je jak strukturovat text, neboť se jedná o relativně mladou disciplínu, která se má pokusit uvést studenta do – ve skutečnosti velmi heterogenního – oboru. S touto otázkou se autoři vyrovnávají velmi dobře. Kapitoly jsou didakticky propracované, mají bohatou, ale přesto přehlednou vnitřní strukturu, jejich výklad je velmi čtivý, ale zároveň precizní. Závěrem nezbývá než konstatovat, že dílo je velmi zdařilé.

prof. Ing. Stanislav Šaroch, Ph.D.

profesor Fakulty mezinárodních vztahů

Vysoké školy ekonomické v Praze

O autorech

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc.

Studoval obor Politická ekonomie na Národohospodářské fakultě (dříve Fakultě politické ekonomie) Vysoké školy ekonomické v Praze (1967). Po čtrnáctiletém působení ve sféře vzdělávání dospělých (politická ekonomie, personalistika, andragogika) se stal docentem Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (VŠB-TU Ostrava). Osmnáct let vedl katedru ekonomie na Ekonomické fakultě této univerzity. Dlouhodobě studoval ekonomické chování malých evropských zemí; v této oblasti obhájil kandidátskou a habilitační práci. V posledních letech se zaměřuje na úlohu institucionálních faktorů na ekonomický rozvoj. V roce 1993 byl jmenován profesorem ekonomie. Vyučoval základní kurz mikroekonomie a makroekonomie, institucionální ekonomii a dějiny české ekonomie. Dlouhodobě působil jako školitel doktorandů a byl členem několika vědeckých rad a oborových rad pro doktorská studia. V současné době je emeritním profesorem VŠB-TU Ostrava.

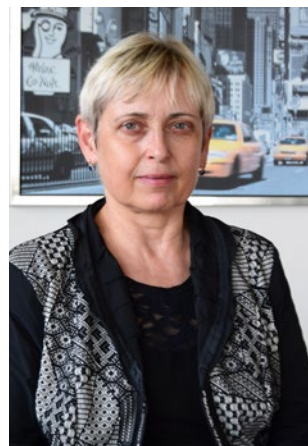
Ing. Karel Hlaváček, Ph.D.

Je absolventem oboru Finance na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1998). V roce 2006 ukončil obhajobou disertační práce doktorské studium v oboru Finance na téže fakultě. Od roku 2001 působí jako odborný asistent na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava. Absolvoval několik studijních pobytů na evropských ekonomických školách a také v Austrálii a na Novém Zélandě. Vyučuje makroekonomii, behaviorální ekonomii, mezinárodní finance a mezinárodní měnové teorie v kurzech pro české i zahraniční studenty. V oblasti výzkumu se zaměřuje zejména na oblast měnových kurzů, hodnocení zahraničních investic a analýzy mezinárodních finančních trhů a platebních bilancí. V současné době je řešitelem i spoluřešitelem mezinárodních projektů a proděkanem pro zahraniční vztahy.

Ing. Ivana Jánošíková, Ph.D.

Vystudovala Ekonomickou fakultu VŠB-TU Ostrava, obor Ekonomika průmyslu. Po několikaleté praxi v podnikové sféře působí od roku 1992 jako odborná asistentka na katedře ekonomie Ekonomické fakulty VŠB-TU Ostrava. Přednáší v kurzech mikroekonomie a makroekonomie v bakalářském, navazujícím i doktorském stupni studia, včetně výuky těchto předmětů v angličtině. Vyučuje kurz protimonopolní regulace a ochrany hospodářské soutěže. Dlouhodobě se specializuje na zkoumání vlivu přímých zahraničních investic na ekonomiku ČR. V této oblasti obhájila v roce 2001 doktorskou disertační práci v oboru Ekonomie. Pobývala na studijních stážích na několika zahraničních vysokých školách ekonomického zaměření. Zaměřuje se také na zkoumání efektivnosti výdajů ve veřejném sektoru.

Prof. Ing. Martin Macháček, Ph.D.

Absolvoval studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1996), na téže fakultě získal doktorský titul v oboru Ekonomie (2000) a posléze ve stejném oboru i profesuru (2016). V roce 2010 úspěšně ukončil doktorské studium v oboru Teorie a dějiny vědy a techniky na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty, kde přednáší makroekonomii pro magisterské i doktorské studium, filozofii a metodologii ekonomické vědy a rovněž dějiny ekonomických teorií. Současně pedagogicky působí na Ekonomické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Řadu let byl proděkanem fakulty, od roku 2021 vede katedru ekonomie, je členem vědeckých rad a redakčních rad ekonomických časopisů. V minulosti byl prezidentem České společnosti ekonomické, dlouhodobě působí v poradních orgánech Grantové agentury České republiky, Rady pro výzkum, vývoj a inovace a je členem předsednictva CAMBAS – České asociace MBA škol.

Ing. Irena Paličková, Ph.D.

Absolvovala studium v oboru Národohospodářství na Ekonomické fakultě VŠB-TU Ostrava (1994) a na téže fakultě získala doktorský titul v oboru Ekonomie (2003). Od počátku své akademické kariéry působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty jako odborná asistentka, kde vyučuje kurzy mikroekonomie, makroekonomie a institucionální ekonomie. V minulosti působila pedagogicky na technických fakultách VŠB-TU Ostrava a na Přírodovědecké fakultě a Zdravotně-sociální fakultě Ostravské

univerzity. Odborně je zaměřena na problematiku chování malých otevřených ekonomik evropského typu, zvláště ke vztahu k integračním procesům. V poslední době rozšířila okruh svého odborného zaměření o problematiku ekonomie kriminality.

Ing. Lenka Spáčilová, Ph.D.

Je absolventkou Ekonomické fakulty Vysoké školy báňské v Ostravě (1985). Na této fakultě ukončila v roce 2000 také doktorské studium v oboru Ekonomie. S VŠB-TU Ostrava spojila i svou dosavadní pracovní kariéru a působí zde jako odborná asistentka na katedře ekonomie. Podílí se na výuce středně pokročilé mikroekonomie a dějin ekonomických teorií v navazujícím magisterském studiu. Studentům bakalářského studia přednáší dějiny světového hospodářství. Ve studijním programu MBA je garantkou a lektorkou modulu Manažerská ekonomie. V profesních vzdělávacích kurzech působila i v minulosti, ať už ve vzdělávání manažerů pořádaném švýcarskou nadací TRANSFER nebo v Systému vzdělávání účetních, organizovaném Institutem svazu účetních. Absolvovala několik studijních pobytů na Liverpool John Moores University. V oblasti výzkumu se specializuje na problematiku inflace a deflace.

Ing. Tomáš Wroblowský, Ph.D.

Vystudoval Ekonomickou fakultu VŠB-TU Ostrava, obor Národní hospodářství. Tamtéž získal v roce 2005 doktorský titul v oboru Ekonomie. Od ukončení magisterského studia působí na katedře ekonomie, v letech 2009–2016 zastával funkci vedoucího katedry. Vyučuje makroekonomii a fiskální teorii a politiku v navazujícím magisterském a doktorském studiu, oba předměty vyučuje rovněž v anglickém jazyce pro zahraniční studenty. V rámci výzkumné činnosti se věnuje zejména problematice makroekonomických důsledků fiskální politiky a měření vědecké výkonnosti v akademické sféře. Absolvoval několik stáží a přednáškových pobytů v zahraničí – v evropských zemích a v Číně.

Úvodem

„Úkolem ekonomické vědy je vidět problém jako celek, a ne jen jako útržky.“
Henry Hazlitt¹

Předkládaná učebnice je studijní pomůckou zejména pro posluchače semestrálního kurzu makroekonomie v rámci bakalářského studia na vysokých školách ekonomického zaměření, případně na jiných vysokých školách společenskovedního typu. Může však být vhodná i pro další zájemce, kteří chtějí získat hlubší vhled do souvztažností mezi jejich individuálním ekonomickým životem a vývojem celého hospodářství. Jak je snad zřejmé třeba jen z letmého pohledu do obsahu publikace, je makroekonomie tou větví ekonomické vědy, jejímž předmětem zájmu jsou takové veličiny a jevy jako produkt ekonomiky, zaměstnanost, inflace, úroková míra, státní rozpočet, platební bilance apod.

Dodejme, že tato učebnice se vzájemně doplňuje s učebnicí *Mikroekonomie*, rovněž vydanou nakladatelstvím Grada Publishing (2010, 2013, 2018). Obě publikace jsou pak východiskem ke studiu pokročilejších učebních textů v magisterském a doktorském studiu.

Pětileté období, které uplynulo od 3. vydání učebnice *Makroekonomie*, přineslo nové národohospodářské zkušenosti a teoretické poznatky. Zejména období po roce 2021 je makroekonomicky velmi dramatické, neboť ekonomiky záhy poté, co překonaly nejzávažnější důsledky světové finanční a hospodářské krize, byly zasaženy ekonomickými průměty koronavirové pandemie a válečného konfliktu na Ukrajině. Tyto – z hlediska hospodářského života – vnější zásahy přinutily vlády a centrální banky přijímat nová nekonvenční hospodářskopolitická opatření a zároveň vzbudily diskuse o teoretické ekonomii. Další vydání učebnice nám umožnilo nové poznatky zahrnout do předkládaného textu. Oproti předchozímu vydání jsme tak například rozšířili výklad příčin a důsledků zavedení záporné úrokové sazby a tzv. kvantitativního uvolňování monetární politiky. Píšeme o pozměněné funkci povinných minimálních rezerv centrální banky a o posunu v přístupu k inflačnímu cílování. Prostor jsme rovněž věnovali aktuální problematice náhlého přechodu ekonomik z téměř deflační situace k rychlé inflaci, problematice inflační daně, válečné ekonomiky a také tzv. moderní monetární teorii. Více jsme se též zaměřili na význam institucí pro ekonomický růst. Snažili jsme se o to při co nejmenším zvětšení rozsahu učebního textu s ohledem na jeho cenu a rozpočtové omezení studentstva.

Význam makroekonomie a smysl jejího studia je vysvětlen v úvodní kapitole. Na tomto místě proto jen konstatujeme: prostudováním *Makroekonomie* přestanete být ekonomickými laiky. Přece jen však dodejme jednu motivační poznámku: osvojení základů makroekonomie je mimořádně užitečné nejen pro studenty a studentky s vyšší úrovní aspirace, ale také pro občany v praktickém životě, kteří mají v představě své životní kariéry působení v důležitých a společensky odpovědných funkcích. Často jsme totiž bohužel svědky autoritativního vystupování volených či jmenovaných činitelů, kteří ovlivňují (třeba svými hlasy) hospodářskopolitická rozhodnutí, aniž jsou vybaveni alespoň základními znalostmi o mechanismu fungování národního a světového hos-

¹ Americký libertariánský ekonom (1834–1993).

podářství. Operují sice s ekonomickou terminologií, tu si ale zřejmě osvojili jen četbou denního tisku či v lepším případě povrchních příruček. Připomíná to ale papouška z epigramu významného ekonoma J. A. Schumpetera (1883–1950): „Chyťte papouška, naučte ho říkat „nabídka“ a „poptávka“, a máte ekonoma.“²

Současné děje v českém, evropském a světovém hospodářství vzbuzují svou závažností zájem veřejnosti o ekonomickou problematiku. Také v masmediálním prostoru jsme se v minulosti nikdy tak často nesetkávali s takovými tématy, jako jsou například stagflace, deflace, úrokové sazby centrální banky, strukturální deficit státního rozpočtu, devalvace, index spotřebitelských cen apod. Rostoucí zájem o dění v hospodářství je pochopitelný, neboť ekonomická situace se po desetiletích relativního klidu výrazně změnila, a to v negativním směru s dopadem na široce pojatou životní úroveň většiny obyvatelstva.

Pozitivní na tom všem je, že zesílený zájem o ekonomii může napomoci k vyšší ekonomické vzdělanosti české společnosti a zprostředkovaně k její větší odpovědnosti za utváření politických předpokladů pro ekonomickou prosperitu. Snad k tomu přispěje i tato publikace. Při její přípravě nám velmi pomohla naše kolegyně paní Michaela Paková, za což ji vyslovujeme poděkování. Děkujeme také kolegům a kolegyním z české ekonomické obce za jejich vstřícný přístup při konzultaci problémů, které jsme si potřebovali ujasnit.

Autoři

² Swedberg, R.: Joseph A. Schumpeter. *His Life and Work*. Cambridge. Polity Press 1991, s. 199.

1. Seznámení s makroekonomií

„Bez teorie mohou ekonomové na svět pouze stupidně zírat.
Pomocí teorie se mohou pokusit o jeho pochopení.“
W. J. Baumol, A. S. Blinder

Zatímco mikroekonomie studuje a vysvětluje chování jednotlivých ekonomických jednotek, z nichž se skládá ekonomika, zkoumá makroekonomie ekonomiku jako celek.³ Nezabývá se tím, co určuje výrobu jedné firmy nebo jednoho odvětví, ani tím, jak rozdělují domácnosti své důchody na úspory a spotřebu, ale například tím, jaké faktory určují národní produkt země. Zajímá se o taková témata, jako jsou například celková výroba v dané zemi, celková zaměstnanost, míra nezaměstnanosti, deficit státního rozpočtu, cenová hladina a míra inflace, množství peněz v oběhu, obchodní a platební bilance apod. Vidíme, že se makroekonomie zabývá otázkami, které mají velký praktický význam a které jsou trvalým předmětem debat a sporů mezi ekonomy i politiky.

Často se k ilustraci rozdílu mezi makroekonomií a mikroekonomií používají metafory: Díváme-li se v bytě nebo ve studovně na knihovnu, jde o „makropohled“. Prohlížíme-li si jednotlivé knihy, jde o „mikropohled“. Nebo: Pohlížíme-li na les, jde o „makropohled“. Pozorujeme-li jednotlivé stromy (duby, buky, osiky, břízy), jde o „mikropohled“.

Mikroekonomie a makroekonomie nejsou samostatnými vědními ekonomickými disciplínami. Jsou pouze dvěma důležitými oblastmi ekonomie, chcete-li – „větvelemi jednoho stromu“. **Makroekonomie má své mikroekonomické základy.** Za každou makroekonomickou veličinou je proto třeba vidět nespočet mikroekonomických dějů. Například výše celkového produktu ekonomiky závisí na produkčním a spotřebním chování jednotlivých firem a domácností. Hodnotit účinky inflace není možné bez jejich dopadů na jednotlivé ekonomické subjekty atp. Makroekonomické myšlení, které se neopírá o mikroekonomické základy, nemůže být nástrojem poznání ani užitečným teoretickým východiskem hospodářské politiky. „Nemůže jedna věda zkoumat člověka od pasu nahoru a druhá od pasu dolů“ – psal v této souvislosti český ekonom Karel Engliš.⁴

Tradice rozlišovat makroekonomii a mikroekonomii není dlouhá. Sahá do období po Velké depresi 30. let 20. století. Jako první se objevily termíny „makrodynamika“ a „mikrodynamika“, které použil ve svém článku v roce 1933 norský ekonom Ragnar Frisch (1895–1973) k vyjádření přibližně toho, co dnes označujeme jako „makroekonomii“ a „mikroekonomii“.⁵ Podle *The Oxford English*

³ Označení mikroekonomie a makroekonomie vychází z řeckých slov mikros a makros, která znamenají „malý“ a „velký“.

⁴ Engliš, K.: *Soustava národního hospodářství*. Praha. Melantrich 1938, sv. I, s. 107.

⁵ Frisch, R.: Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics. In: R. Frisch (ed.): *Economic Essays in Honor of Gustav Cassel*. London. Allen&Unwin 1933.

Dictionary (supplement) bylo první použití slova „makroekonomický“ zaznamenáno v roce 1948, kdy je David Hawkins použil v názvu článku v listopadovém čísle časopisu *Econometrica*. Zajímavé přitom je, že slovo nebylo použito v textu článku, nýbrž jen v jeho titulu.⁶

V současné době se v mezinárodní ekonomické obci stále více zdůrazňuje vnitřní souvislost mikroekonomických a makroekonomických procesů a stále více se prosazuje využívání nástrojů mikroekonomie k analýze makroekonomických problémů.

Kromě toho se vyskytují snahy vytvořit most mezi mikroekonomií a makroekonomií v podobě „mezoekonomie“, která by měla být zprostředkujícím článkem mezi oběma stávajícími rovinami zkoumání. Tato oblast ekonomické teorie by měla zkoumat zejména chování ekonomicky mocných subjektů na pomezí mikro- a makrosféry, například multinacionálních korporací, silných finančních skupin apod. Zatím se koncept „mezoekonomie“ příliš neujal.⁷

1.1 Seznámení s makroekonomií

Většinu argumentů, jimiž jsme chtěli zdůraznit význam **ekonomie** a jejího studia, jsme uvedli v úvodu do mikroekonomie. Zde připomeneme některé další, které se vztahují přímo k **makroekonomii**.

V jistém smyslu se znalost základů makroekonomie stává součástí ekonomické kultury. Makroekonomie se totiž zabývá analýzou ekonomického prostředí, které obklopuje každého občana a ovlivňuje jeho každodenní život. S makroekonomickou situací souvisí odpověď na takové otázky, jako například: Jaká je životní úroveň vaší rodiny? Jak snadno najdete vy, vaši příbuzní a známí zaměstnání? Rostou mzdy pomalu nebo rychle? Je úroková míra, za kterou si můžete půjčit peníze, vysoká nebo nízká? Utrácí vláda více, než vybere na daních? Jaký je kurz koruny k měně země, do níž chceme jet pracovat, studovat nebo na dovolenou? Je naše země vůči zahraničí věřitelem nebo dlužníkem?

Vybavenost poznatky makroekonomie usnadňuje samostatné kvalifikované uvažování o ekonomice a politice a také vlastní interpretaci ekonomických informací prezentovaných sdělovacími prostředky. Umožňuje vyhnout se tak manipulativnímu působení ze strany mediokracie a politiků, o němž nemůže žádný soudný pozorovatel české i zahraniční mediální sféry a politického života pochybovat. Jak se lze bez znalosti makroekonomie orientovat ve změti protikladných tvrzení o úspěšnosti či neúspěšnosti dané hospodářské politiky, o směru a hloubce reformy veřejných financí nebo o ekonomických důsledcích vstupu republiky do eurozóny? Zde s tzv. selským rozumem nevystačíme. **„Studenti, kteří pochopí makroekonomické identity, například**

⁶ McCandless jr. G. T.: *Macroeconomic Theory*. Englewood Cliffs. Prentice Hall International Editions 1991, s. 2.

⁷ „Mezo“ – z řeckého mesos – středo, mezi. Termín „mezoekonomie“ poprvé použil Stuart Holland v roce 1975.

že $Y = C + I + G + NX$, vědí více než většina politiků a žurnalistů – to již neříkáme my, nýbrž nositel Nobelovy ceny za ekonomii, americký ekonom James Tobin.⁸

Znalost základu makroekonomie umožňuje rozlišovat krátkodobé a dlouhodobé účinky hospodářské politiky a seriózně hodnotit rozhodnutí přijímaná národními a nadnárodními hospodářskými autoritami. Pro utváření vlastního realistického obrazu je to důležité, neboť určitými cílenými opatřeními je možné uměle vyvolat krátkodobý hospodářský rozmach (nebo alespoň zdání takového rozmachu), avšak s odloženými a v budoucnu se projevujícími nepříznivými důsledky. A také opačně: krátkodobá, sociálně bolestivá, ekonomicky ozdravná opatření mohou zakládat budoucí dlouhodobou prosperitu. Těmito stránkami hospodářské politiky se v tomto textu zabýváme v souvislosti s časovými zpožděními a politickým cyklem.

Tím, že makroekonomie umožňuje chápat ekonomiku systémově a s určitým nadhledem, rozšiřuje vybavenost jejími poznatky „užitnou hodnotu“ profese ekonomů ve smyslu její širší použitelnosti, neboť usnadňuje přechod mezi alternativními ekonomickými pracovišti a snadnější pracovní adaptaci. Samozřejmě, že znalost makroekonomie sama o sobě není zárukou ekonomického úspěchu a jistoty, určitě však dává větší šanci.

Poznatky makroekonomie jsou nezbytné pro tvorbu **hospodářské politiky vlády**. Empirické poznání, tzn. poznání vycházející z praxe, byť je také důležité, není dostačujícím základem pro volbu optimálních metod a nástrojů, jimiž vláda ovlivňuje hospodářský život země.

Významným krokem k systematickému využívání poznatků makroekonomie se stalo vytváření nejrůznějších ekonomických poradních orgánů, jejichž posláním je příprava kvalifikovaných doporučení hlavám států, vládám, jednotlivým ministrům a dalším hospodářskopolitickým autoritám. Bylo by ideální, kdyby poradní týmy byly složeny z expertů bez zájmového propojení se soukromými podnikatelskými subjekty a politickými stranami. V čisté podobě se to asi nedá v žádné reálné společnosti očekávat. Za prvního státníka, který oficiálně využíval služeb „brain trustu“ (**mozkového trustu**), je považován americký prezident F. D. Roosevelt, který ve 30. letech 20. století vytvořil Radu ekonomických poradců prezidenta. Nejrůznější „rady moudrých“ pak vznikaly v dalších zemích, například v Německu založil kancléř L. Erhard Radu ekonomických znalců.⁹ V České republice je takovým poradním orgánem Národní ekonomická rada vlády (NERV).

Zdůrazňujeme-li úzkou vazbu mezi teoretickou ekonomii a hospodářskou politikou, neztrácíme zároveň ze zřetele rozdíl mezi nimi. Praktická hospodářská politika se utváří v prostředí politických stran soupeřících o přízeň veřejného mínění a tím také voličů. V těchto podmínkách se často poznatky ekonomie dostávají do pozadí a upřednostňovány jsou krátkodobé cíle, jejichž splnění může napomoci k volebním vítězstvím.

⁸ J. Tobin v rozhovoru s prof. Parkinem. In: Parkin, M.: *Economics*. Reading, Massachusetts etc. Addison Wesley Publishing Company 1990, s. 564.

⁹ Vytváření poradních orgánů lze vysvětlit určitým odtržením **odborných znalostí od politického rozhodování**. Jde vlastně o vztah mezi „poznáním“ (věcnými znalostmi) a „zájmy“ (politickým rozhodováním), který hraje velkou roli v soudobém pozitivismu. Předpokládá se zde určitá dichotomie mezi odborníky (znalci), disponujícími teoretickými (čistými) znalostmi bez hodnotových ideologických a politických soudů, na jedné straně a politickými institucemi, kde vládou systémy preferencí, hodnotové stupnice a volebně-taktické manévrování, na straně druhé.

Makroekonomické poznatky nejsou důležité jen pro profesionální makroekonomy, ale i pro **podnikatele a manažery v nejrůznějších oborech produkce**. Vezměme jako příklad působení ekonomického cyklu, tzn. střídání fází poklesu a vzestupu. Není pochyb o tom, že výkyvy v produktu ekonomiky, zaměstnanosti a mzdách ovlivňují výsledky činnosti spořitelů, objem a strukturu poptávky po potravinách, textiliích, obuvi, návštěvnost divadel a restaurací, využívání služeb cestovních kanceláří apod. Stejně lze provádět marketing bez přihlídnutí k vývoji makroekonomického prostředí.

Výše uvedenými poznámkami jsme chtěli naznačit a zdůraznit smysl makroekonomických znalostí a tak vyvolat, případně posílit zájem o studium makroekonomie. Výsledky studia posilovaného vnitřní motivací a zaujetím jsou mnohem lepší, než když studium probíhá jen pod tlakem poznané nutnosti. Budete-li ke studiu přistupovat se zájmem, pocítíte dodatečnou sílu, která vám bude pomáhat a zvyšovat efektivnost studia.

1.2 Neoklasická a keynesovská makroekonomie – rozpor, který vás bude provázet

Výuku a studium makroekonomie prolíná kontroverze mezi *neoklasickým* a *keynesovským* přístupem k makroekonomickým problémům. Pokusíme se naznačit alespoň podstatu rozdílnosti v pohledech obou směrů ekonomického myšlení.

1.2.1 Neoklasická ekonomie

Neoklasická ekonomie navázala na ekonomii klasickou.

Klasická ekonomie má své základy v učení slavného skotského ekonoma Adama Smithe (1723–1790). V roce 1776 Smith publikoval svou práci *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*, v níž vyslovil svou myšlenku o „neviditelné ruce“. Jádrem této myšlenky lze vyjádřit zhruba následovně: Existuje-li volný trh a chová-li se každý jednotlivec v souladu se svými ekonomickými zájmy, bude ekonomika jako celek dobře fungovat. Miliony **nezávisle činěných** ekonomických rozhodnutí povedou díky koordinační funkci „neviditelné ruky“ trhu k nezamýšlenému cíli – obecně prosperitě.

Mají-li trhy výrobků a služeb a trhy výrobních faktorů být skutečně volné, nesmí být deformovány zásahy vlády (státu). Ceny (včetně cen výrobních faktorů, například mezd) se musí dostatečně rychle přizpůsobovat, aby byly schopné „čistit“ příslušné trhy, tzn. utvářet na nich rovnováhu mezi nabízenými a požadovanými kvantitami. Pružnost cen je zde ústředním předpokladem, neboť v tržním systému plní změny cen úlohu signálů, koordinujících akce ekonomických subjektů.

Klasický přístup je tak založen na dvou výchozích předpokladech:

- a) lidé sledují svůj ekonomický zájem;¹⁰
- b) ceny (i mzda a také úroková míra a renta jsou cenou) svým pohybem zajišťují neustálé obnovování rovnováhy na trzích.

¹⁰ Vyhňeme se zjednodušenému pojetí tohoto **ekonomického individualismu**. V normálně fungující tržní ekonomice totiž ekonomický subjekt právě proto, že sleduje svůj ekonomický zájem, musí brát v úvahu potřeby a zájmy jiných subjektů. Jinak by svůj ekonomický zájem nenaplnil.

Z uvedených předpokladů vyplývá, že v ekonomice regulované „neviditelnou rukou“ trhu by měla vláda hrát jen minimální roli. Zde pak platí slova T. Jeffersona, třetího prezidenta Spojených států: „*Nejlepší vláda je ta, která nejméně vládne.*“

S úlohou státu (vlády) se však počítá při poskytování služeb, jež se svou povahou vymykají tržní regulaci, dále při vytváření právního rámce tržní ekonomiky a při vynu- cování dodržování stanovených pravidel a také při zajišťování obrany země.

Neoklasická ekonomie má své počátky v období kolem roce 1870, kdy na scénu ekonomické vědy vstoupila *marginalistická* teorie se svými koncepty „mezí užitečnosti“ a „mezí efektivita“. Zakladatelé neoklasické školy v ekonomii navázali na poznatkové dědictví školy klasické, avšak hodnotu statků pojímali odlišně od klasiků. Pracovní teorii hodnoty nahradili novou teorií marginalistickou, dle níž je hodnota statků dána jejich užitečností a vzácností.¹¹ Přívlastek „neoklasická“ má vyjadřovat skutečnost, že aplikace poznatků o marginálních veličinách v analýze volnokonkurenčních trhů znamenala posun a další rozvinutí odkazu klasických ekonomů, jakými byli A. Smith, D. Ricardo a J. S. Mill.

Výklad neoklasických přístupů k jednotlivým makroekonomickým problémům je obsažen v dalších kapitolách. Zde jen předběžně a obecně konstatujeme, že neoklasická makroekonomie klade důraz na liberalizaci ekonomiky v zájmu konkurenčního prostředí, dále na omezení vládní intervence v duchu teze „více trhu, méně státu“ a na nabídkovou stranu ekonomiky. Předpokládá, že tržní ekonomika má schopnost seberegulace.

1.2.2 Keynesovská ekonomie

Vznik keynesovské ekonomie je spjat s knihou anglického ekonoma Johna Maynarda Keynesa *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Keynesova kniha byla vydána krátce po **Velké depresi**, nebo – jak se u nás kdysi říkalo – Velké světové hospodářské krizi. Vysoká nezaměstnanost, nevyužití výrobní kapacity, zhroucení mezinárodního obchodu a s tím vším spjatý pokles životní úrovně, to byly rysy charakterizující většinu tehdejších ekonomik. Vyvstala potřeba nové ekonomické teorie, neboť převládalo přesvědčení, že „neviditelná ruka“ trhu selhala a že klasická teorie neodpovídá ekonomické skutečnosti. Tuto teorii poskytl právě **J. M. Keynes** (1883–1946). Keynes interpretoval fungování rozvinuté tržní ekonomiky způsobem, jenž se lišil od interpretace neoklasické, která dosud převládala. Nepředpokládal pružnost cen (včetně mezd) a v důsledku toho ani samoregulační schopnost ekonomiky. Zcela logicky pak dospěl k nutnosti **vládní intervence** do hospodářství, která měla doplňovat selhávající tržní regulační mechanismus.

1.2.3 Další vývoj kontroverze mezi neoklasickou a keynesovskou teorií

Keynesův, resp. keynesovský přístup se stal dominantní makroekonomickou teorií a hospodářskou politikou na několik desetiletí, až do počátku 70. let 20. století. Zdálo se, že vláda skutečně může povzbuzovat zaměstnanost a ekonomický růst, aniž přitom vyvolává silnější inflační tlaky.

¹¹ Pracovní teorie hodnoty předpokládala, že hodnota statku je dána společensky nutným množstvím práce, kterou je třeba vynaložit na jeho výrobu.

Sešedesátá léta minulého století však poněkud změnila ekonomickou situaci prakticky všech vyspělých zemí. Tradiční keynesovská doporučení začala selhávat a docházelo ke zpomalení nebo zastavení ekonomického růstu, k vysoké nezaměstnanosti – to vše současně s inflací. Stejně jako Velká deprese 30. let snížila důvěryhodnost neoklasické teorie, snížily ekonomické těžkosti let šedesátých důvěryhodnost teorie keynesovské. Do popředí mezi směry světového ekonomického myšlení a hospodářské politiky se dostala modernizovaná verze neoklasické teorie, aniž se však její pozice stala tak silně dominantní, jako tomu bylo u keynesovské teorie ve 40. až 60. letech. Neoklasická makroekonomie je rozvíjena v podobě několika teoretických koncepcí, z nichž nejznámější jsou **monetarismus, ekonomie strany nabídky a nová klasická makroekonomie**.

Ani keynesovská ekonomie neustrnula u učení svého zakladatele a vyvíjela se v podobě **nekeynesovské a postkeynesovské** teorie. Postupně se prosadila tendence k propojování některých keynesovských makroekonomických přístupů s neoklasickou teorií, čímž získávala modernizovaná keynesovská ekonomie mikroekonomický základ, který byl původně doménou neoklasiky.

Oba hlavní směry ekonomického myšlení mají stále vliv na hospodářskou politiku a je účelné, abyste se s nimi seznámili. **Ani v ekonomii není dobré, když je jeden myšlenkový směr představován jako jedině správný.** Naopak je zapotřebí přemýšlet a srovnávat a hlavně studovat a vytvářet si vlastní stanoviska.

Střet obou protikladných ekonomických koncepcí není zdaleka jen akademickou záležitostí, neboť poznamenává i reálné politické a ekonomické prostředí, v němž žijeme. Pokud se alespoň trochu zajímáme o to, co se kolem nás děje, nemůžeme nezaznamenat střet názorů zastánců liberální ekonomie, zdůrazňujících regulační funkci trhu, s názory zastánců silnější role vlády. Naše massmédiá jsou plná komentářů a diskusí, v nichž jsou kontrastována stanoviska vzešlá z **liberálního** zázemí a stanoviska **intervencionistická**. Také v naší politické struktuře jsou zastoupeny strany, které se výrazně liší, pokud jde o intenzitu a formy vládních zásahů do ekonomického života. Studium makroekonomie napomáhá hlouběji porozumět nejen ekonomické skutečnosti, ale i odrazu této skutečnosti v **ekonomické ideologii**, která nás, někdy i proti naší vůli, obklopuje.

Abychom svět teoretické ekonomie příliš nezužovali, dodejme, že vedle ekonomie hlavního proudu existuje ekonomie označovaná jako **heterodoxní**, představovaná řadou ekonomických koncepcí, které se metodami svého zkoumání a akcenty liší od hlavního proudu a jež se vůči němu kriticky vymezují. Mezi heterodoxní¹² směry bývá řazena zejména evoluční ekonomie, feministická ekonomie, neomarxistická ekonomie a některé další, z nichž připomínáme především ekonomii institucionální, jejíž vliv na soudobé ekonomické myšlení je stále silnější.

Možná, že se vám bude vnučovat otázka, jak to vlastně je, proč se ekonomové neshodnou v názoru na tvar té či oné křivky, na směr ekonomické reakce na určitý podnět nebo na způsob ekonomického chování v určitých podmínkách. Ekonomové skutečně získali nedobrou reputaci lidí, kteří se nemohou na ničem shodnout, a tato pověst se již stala součástí ekonomického folklóru. Tak se například říká, že od pěti ekonomů uslyšíte šest rozdílných odpovědí. Takové hodnocení naší profese je přehnané a je způsobeno tím, že **nesouhlas mezi profesionálními ekonomy má mnohem větší publicitu než nesouhlas mezi odborníky v jiných profesích**. Názorová rozdílnost zde však existuje

¹² Heterodoxní – odchylný od pravé víry.

a jednou z jejích příčin je skutečnost, že ekonomové na rozdíl od odborníků v přírodních a technických vědách nemají k dispozici laboratoře, poloprovozy či jiná experimentální zařízení, ve kterých by si tvar té či oné křivky nebo některé důležité hypotézy přímo ověřili, aby získali jednoznačné výsledky. Určitou pomoc jim poskytuje jen ekonomická statistika.

Názorová rozdílnost souvisí také se samotnou podstatou ekonomie jako vědy **společenské** a s charakterem jejích zákonů. Ten je stochastický, tzn. pravděpodobnostní. Důležitou úlohu v ekonomickém rozhodování hrají obtížně kvantifikovatelné a předvídatelné faktory, jež jsou přirozenou součástí lidského života.

1.3 Makroekonomie a hospodářské krize

V období časově ohraničeném zhruba roky **2008–2009** prošlo světové hospodářství závažnou krizí, která byla jeho největší poruchou od **Velké deprese** (1929–1933).¹³ Pokrizové ožívování ekonomik bylo narušeno **koronavirovou pandemií** se silným nepříznivým průmětem do hospodářského života mnoha zemí. Pokud chápeme ekonomickou krizi jako náhlé a prudké ochabnutí ekonomické aktivity země, můžeme také hospodářskou poruchu vyvolanou koronavirovou pandemií považovat za krizi.

Odstraňování ekonomických následků koronavirové pandemie bylo a zatím stále je ztěžováno narušením mezinárodních obchodních a výrobních propojení. O problémech s dodávkami surovin a komponentů a také s růstem cen výrobních vstupů čteme a slyšíme každý den. I tak rozpačitou pokrizovou rekonvalescenci velmi nepříznivě zasáhl **válečný konflikt** na Ukrajině.

Ekonomika je evolučním organizmem a ekonomie společenskou vědou, která na nové jevy a na nová zjištění v hospodářském životě musí reagovat. Musí tak činit, má-li být užitečná při předcházení dalších hospodářských propadů. Platí totiž dnes tak často citovaný, ale bohužel málo respektovaný výrok amerického filozofa G. Santayany (1863–1952): „Kdo si nepamatuje lekce z historie, bude si je muset zopakovat.“¹⁴ A hospodářské krize takovými lekcemi zejména pro ekonomy jsou.

Projevem snahy poučit se jsou četné analýzy příčin, průběhu a důsledků světové finanční a hospodářské krize. V souvislosti s nimi dokonce vstoupil do ekonomického pojmosloví termín „krizová ekonomie“.¹⁵ Je bohužel pravděpodobné, že v budoucnu najde dlouhodobější uplatnění vzhledem k tomu, že nejrůznějších rušivých impulsů zasahujících buď celé světové hospodářství, nebo jednotlivé národní ekonomiky přibývá.

Diskuse o krizové ekonomice nebude ještě dlouho ukončena. Budou probíhat ostré debaty zejména mezi makroekonomy keynesovského a neoklasického zaměření. Koneckonců pokrok v teoretické ekonomii je zpravidla důsledkem diskusí o praktických problémech.¹⁶

¹³ Krize z let 2008–2009 bývá nejčastěji nazývána **Světovou finanční a hospodářskou krizí**. Pojmenování není zatím ustáleno. Někdy bývá označována jako „**Velká recese**“, což by asi bylo z hlediska úspory papíru a tiskařské černě racionálnější, nikoli však zcela v souladu s odborným vymezením fází ekonomického cyklu.

¹⁴ *The Life of Reason. Great Ideas of Western Man*. 1905.

¹⁵ Roubini, N., Mihm, S.: *Krizová ekonomie. Budoucnost finančnictví v kostce*. Praha. Grada Publishing 2011.

¹⁶ Morgan, E. V.: *A History of Money*. Baltimore, Maryland. Penguin Books 1965, s. 177.

Nicméně již nyní je zřejmé, že kritická stanoviska směřují převážně k **teoriím a teoretikům**, kteří příliš jednostranně prosazovali deregulaci ve všech oblastech, zejména ve sféře finančních trhů. Hlavní směr kritiky však nesměřuje ani tak k makroekonomické teorii, jako spíše k **makroekonomickému managementu**, který zejména v nejlivnějších ekonomikách a organizacích hospodářskou politiku uskutečňoval, přičemž ignoroval ověřený poznatkový fond makroekonomie. Kritizována je i volba metod a nástrojů použitých v předkrizové i postkrizové hospodářské politice.

S pokusy revidovat samotné základní téze makroekonomie se setkáváme jen u některých povrchních publicistů, ale někdy také u autorů, jejichž teoretickým zázemím jsou heterodoxní teorie, které se vůči ekonomii „hlavního proudu“ vymezují trvale.

V současné době je z makroekonomického hlediska nejzávažnějším problémem většiny zemí **rychlá inflace** a nebezpečí jejího zvrhnutí ve stagflaci. Při **stagflaci** (což by byl problém ještě závažnější) jde o propojení inflace s nulovým „růstem“ hrubého domácího produktu, tzn. se stagnací, a s vysokou nezaměstnaností. V případě, že hrubý domácí produkt v takové situaci dokonce klesá, jde o **slumpflaci**.

Stručným připomenutím z hlediska makroekonomie nejzávažnějších hospodářských dějů v posledních zhruba patnácti letech jsme chtěli, byť zatím bez hlubšího rozboru, charakterizovat dobu, která předcházela vašemu vstupu do studia makroekonomie.

Nedávnou finanční a hospodářskou krizi můžeme považovat za výukovou látku, jejíž studium nám umožní podobné události předvídat, a co je neméně důležité, vyvarovat se jich.¹⁷

Přes všechny těžkosti, které období dramatických ekonomických dějů přináší, je takové období pro makroekonomii obdobím mimořádně zajímavým a pro studující, které makroekonomie zaujme, také představuje výzvu.

Důležité pojmy

makroekonomie • mikroekonomické základy makroekonomie • klasická ekonomie • neoklasická ekonomie • velká deprese • keynesovská makroekonomie

Kontrolní otázky

1. Co je předmětem studia v makroekonomii?
2. K čemu je makroekonomie potřebná?
3. Co je typické pro neoklasickou makroekonomii?
4. Co je typické pro keynesovskou makroekonomii?
5. Které ekonomické teorie označujeme jako „heterodoxní“?

¹⁷ Roubini, N., Mihm, S. (2011, s. 9)